

свабоды і магчымасцяў для кожнага») (Foreign Policy, 09.02.2018) устаўная канструкцыя – гэта прыдатак са з’явай пералічэння, якая таксама прадстаўлена і ў асноўным сказе (*independence, freedom and opportunity for everyone*). Трэба адзначыць сінтаксічны паралелізм «*in the family, ... in a society, ...*», з дапамогай якога пабудаваны карнёвы сказ.

Парантэза можа набываць выгляд заўвагі ці парады, якую аўтар дае чатачу, дзякуючы чаму свядома ствараецца атмасфера натуральнай бяседы: *She suggested that these types of people can choose to dedicate some days to only repetition (which isn't a lost day, because you didn't forget anything!), and other days to just new lessons, or whatever ratio they prefer (Яна выказала думку пра тое, што гэтыя тылы людзей могуць знайсці час, каб прысвяціць некалькі дзён толькі паўтарэнню (гэты дзень не з’яўляецца страчаным, таму што вы нічога не забылі!), і іншыя дні толькі новым урокам, ці таму, чаму яны аддаюць перавагу)* (Babel Magazine, 25.03.2018).

Устаўныя канструкцыі – спецыфічная катэгорыя стылістычных сінтаксічных сродкаў, як бачна з апісанага фактычнага матэрыялу. Яны з’яўляюцца прадуктыўным спосабам узмацнення экспрэсіўнасці выказвання, дапамагаюць усталяваць кантакт з чытачом, палегчыць успрыняцце інфармацыі, ствараюць эффект неспадзяванасці, тэкставай шматмернасці.

ЛІТАРАТУРА

1. Blakemore, D. Parentheticals and Point of View in Free Indirect Style / D. Blakemore. – Language and Literature: Journal of the Poetics and Linguistics Association. – 2009. – № 18 (2). – P. 129–153
2. Dehe, N. Parentheticals / N. Dehe, Y. Kavalova. – Amsterdam : John Benjamins Publishing Co., 2007. – 317 p.
3. Kluck, M. Parenthesis and Elipsis / M. Kluck, D. Ott, M. de Vries. – Berlin : Mouton De Gruyter, 2014. – 363 S.
4. Oxford English Living Dictionary [Электронны рэсурс]. – Режим доступа: <https://en.oxforddictionaries.com>. – Дата доступа: 24.08.2018.
5. The Merriam-Webster Dictionary [Электронны рэсурс]. – Режим доступа: <https://www.merriam-webster.com>. – Дата доступа: 24.08.2018.

Міхалевіч А. Г. (Мінск, Беларусь)

КАНСТРУКЦЫІ З ПАЎТОРАМ У ВАЕННАЙ ПРОЗЕ ВАСІЛЯ БЫКАВА

Кожнаму чалавеку ў жыцці нельга абысціся без сваёй малой радзімы: бачкоў, суседзяў, хаты, зямлі. І чым далей мы жывём, тым усё гэта становіцца больш і дагагім і кранальным. У Год малой радзімы мы ўспамінаем, акрамя іншага, і гэтыя падзеі, якія сталі вехавымі і значнымі для ўсёй Беларусі. Адной з такіх падзей з’яўляецца Вялікая Айчынная вайна.

Памяць пра Вялікую Айчынную вайну, што прынесла многа пакутаў і гора ўсім, у тым ліку і беларускаму народу, адлюстравана ў мастацкіх творах многіх пісьменнікаў, сярод якіх вылучаецца Васіль Быкаў.

Адным з самых дасканалых і глыбокіх твораў пра Вялікую Айчынную вайну ў Васіля Быкава па праве даследчыкі лічаць аповесць «Сотнікаў» [1]. Менавіта ў ёй на вобразах двух галоўных герояў – партызан – аўтар паказвае, чаму фізічна слабейшы, хворы, паранены Сотнікаў застаўся маральна і духоўна мацнейшым, чым Рыбак, які, хоць і быў добрым байцом, але, трапіўшы ў палон, перайшоў на бок ворага.

Для рэалізацыі задумы Васіль Быкаў выпрацаваў своеасаблівы падыход да кампазіцыйнага афармлення твора: аўтар падае падзеі праз успрыманне то Сотнікава,

то Рыбака. Змяняючы пачаргова апавядальнікаў, пісьменнік дакладна, выразна паказвае ўнутраны свет герояў, матывы іх паводзін і ўчынкаў. Адлюстраванне рэчаіснасці ў такім ракурсе дазваляе не толькі стварыць аб’ектыўнае апісанне, але і спалучыць яго з аўтарскім паказам герояў, аналізам іх думак, перажыванняў, пачуццяў. І дасягаецца гэта ў многім дзякуючы шматлікім моўна-выяўленчым сродкам, кожны з якіх у залежнасці ад мэты паведамлення ці ўсяго тэксту, ці асобных яго кампанентаў выконвае пэўную функцыю. Адным з такіх сродкаў выступае лексічны паўтор, які заключаецца ў перыядычным паўтарэнні ў межах адной структуры словаформы (асабліва пашыраны варыянт), словазлучэння ці прэдыкатываўнай часткі з аднолькавым лексічным нападэннем.

У аўтарскай мове аповесці пераважае паўтор дзейніка і дапаўнення, выражаных асабовым займеннікам. Напрыклад: Тады Сотнікаў кінуўся да скрынкі са снарадамі сам, але яшчэ не дапоўз да яе, як ззаду грывнула... І ён [тут і далей выдзелена намі. – А.М.] зразумеў, што гэта – усё. Ён не ведаў яшчэ, ці сам цэлы, ён толькі адчуваў, што аглух, і быў у ягоных вушах адгарадзіла ічыльнай сцяной, іншыя гукі ўсё разам зніклі, у гэтай шпелі і гуло. З носа ішла кроў, ён размазаў яе па твары і кульнуўся з дарогі ў канаву: насупраць за вербамі ішоў, мусіць, той самы танк, што падбіў яго [2, с. 149]. Як варыянт – выражэнне згаданых сінтаксічных пазіцый уласным назойнікам што асабліва часта сустракаецца ў няўласна-простай мове герояў. Так, Рыбак, знаходзячыся ў склепе і чакаючы з допыту Сотнікава, перажывае за апошняга і гэтае пачуццё перадаецца за кошт паўтору: Паліцай рагатнуў, коротка і агідна, а ў Рыбака нешта раптам і пакутна апала ўнутры. Мусіць, з залішняй паспешлівасцю ён усунуў на ногі, каўтаючы ў свядомасці недаўменне: а дзе ж Сотнікаў? Спяраша ж, мусіць, павінны прывесці Сотнікава, а пасля ўжо ўзяць на допыт яго. Ці можа Сотнікава ўжо забілі? [2, с. 229].

Мае месца ў аўтарскай мове і паўтор выказніка, які выкарыстоўваецца асабліва часта для паказу працягла дзеяння ў межах аднаго сказа: Але не было каманды спыніцца, полк усё ехаў і ехаў, і кожныя дзве гадзіны над ім разгрузаліся нахабныя «юнkersы», ад якіх уся гэта наземная агнявая магутнасць была безабаронная [2, с. 146]. Аднак найбольшай частотнасцю ўжывання канструкцый з паўторамі вызначаюцца рэплікі герояў, аформленыя як дыялог. Напрыклад: «А там Пётра Качан. Ён старастам цяпер тут, – прастадушна паведаміла цётка». – «Тутэйшы стараста? Ты чуеш?» – звярнуўся Рыбак да таварыша, які цяпліва стаяў пад сцяной. – «Аняго ж, паставілі старастам» [2, с. 152].

Варта адзначыць, што ў апавесці «Сотнікаў» Васіль Быкаў шырока выкарыстоўвае канструкцыі з паўторам, размяшчаючы іх як у межах дзвюх (радзей – больш) рэплік розных персанажаў, так і ў рэпліцы аднаго героя. Сінтаксічныя адзінкі першага тыпу ўласцівы дыялогам, звязаным нярэдка з запытаннем, і таму найбольш часта назіраюцца паўторы ў рэпліках, што аформленыя як:

а) пыталыны сказ – апавядальны сказ як адказ на пытанне з паўторам дзейніка: «Мабыць, правільна. Там лес». – «А дарога?» – «Тут недзе і дарога» [2, с. 167]. Мае месца і паўтор выказніка, прычым варта заўважыць, што ў рэпліцы-адказе герой Васіля Быкава не ўжывае традыцыйныя сцвярдзальныя ці адмоўныя часціцы так ці не: «Вельмі баліць?» – «**Баліць**», – буркнуў, мабыць, каб адачыцца ад яго [Рыбака. – А. М.], напарнік [2, с. 180]; «Ах, не ведаеце? Можна гэта не вы ноччу **стралялі**?» – «**Мы не стралялі**» [2, с. 209];

б) пыталыны сказы (нярэдка з пэўнай трансфармацыяй другой рэплікі, калі робіцца акцэнт на адной словаформе): «У **арміі** служыць?» – «У **якой арміі**?» [2, с. 209];

в) апавядальны сказ – пыталыны сказ як перапытванне. Прычым гэта можа быць як абсалютны паўтор аднаго слова (напрыклад: «**Камандзір атрада?** Ну, гэты... **Дубавы**». – «**Дубавы?**» – чамусьці здзівіўся следчы, і Рыбак працягла паглядзеў яму